

TITO ÉLETMŰVE A SZOCIALIZMUS HUMANISTA VÍZIÓJÁNAK LEGTELJESEBB KIFEJEZŐJE

Ma egész hazánk gyászol. Gyászolnak a munkásosztály, a dolgozók, az ifjúság és a pionírok, Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei, mindazok, akik Tito személyében, szavaiban és művében elvtársra, tanítóra és baráttra találtak.

Gyászolunk, mert elveszítettük nemzeteink és nemzetiségeink legnagyobb fiát, de büszkék vagyunk arra, hogy vele együtt egy hatalmas művet alkottunk, s ezt a hősi, úttörő művet folytatni fogjuk szocialista, öngazgatási, szabad és független fejlődésünk elkövetkező időszakában is.

Tito elvtárs munkásosztályunkban, dolgozóinkban és polgárainkban fog tovább élni, azoknak az üzeneteknek, kötelezettségeknek és hagyományoknak a követése által, amelyeket ránk hagyott és amelyekkel tartósan megbízta a jelenlegi és a jövő nemzedéket.

A 60 évvel ezelőtt megkezdett forradalmi útról, amely a viharos időkben az emberség, a szabadság, az összetartás és a testvériség soraiba tömörített bennünket nemcsak a jelenlegi, de a jövőbeli jugoszlávok milliói sem térnek le. Tito szíve tovább dobog a hősi forradalmi tettek minden új lendületében, hisz azok alapján jött létre nagyszerű jelenünk és ebben rejlik továbbfejlődésünk fényes távlata.

Josip Broz Prométeuszként tűnt fel történelmünkben, mindenüvé elvitte a tűz szikráját, valóra váltotta a letűnt nemzedékek haladó elgondolásait a humánusabb társadalomért, az emberért. Hisz Európa véres színpadáról akkor számos mozgalom vonult le a fasizmus támadása elől. Elveszítették támaszukat és kapituláltak, függetlenül attól, hogy milyen harci jelszavakat hangoztattak. Tito ebben a drámában merészen haladó marxista volt és maradt, a párt és a Népfront élén előrelátóan és győzedelmesen valósította meg mindazt, ami számos nemzedék szellemi erőfeszítésének a törekvése és végcélja volt.

Századunknak nincs egyetlen olyan egyénisége sem, aki olyan eredményesen alakította volna a kort és viszonyait, aki sokoldalú intellektuális, erkölcsi, forradalmi és politikai erejével annyira lekötelezte volna

a világot mint Tito, aki a jogfosztott népek, a megalázott milliók harcának szimbólumává vált, példaképpé a szabadságért, a szocializmusért és az emberséges életért folyó küzdelmükben.

Tito harcostársai és elvtársai az elkövetkezőkben is véghez fogják vinni mindazt, amit az alkotmányba és a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjába foglaltunk, amiért kitartóan és titói következetességgel harcolunk majd Kumrovecről Zágráb, Kraljevicától Sremska Mitrovicáig, Maribórtól Lepoglaváig, Prágától Moszkváig, Párizstól Bécsig, Ljubljanától Belgrádig, az Užicei Köztársaságtól Bihácig, a Neretvától Sutjeskáig, Jajcétól Drvarig, Vistól hazánk minden vidékéig, ahol hadserege harcolt, ahol vezetése alatt a kommunisták és a többi haladó ember a szebb jövő tudatát alakították ki, Belgrádtól Kairóig, Lusakától Algírig, Colombótól Havannáig az emberiség nagy részére kiterjedő nagy és tartalmas békemissziótól az Egyesült Nemzetek Szervezetéig, a világ számos politikusával, államférfijával, tudósával és egyszerű emberével való találkozásáig.

Josip Broz Tito életútján halad az egész jugoszláv munkásosztály, minden nemzetünk és nemzetiségünk. Ez a nemzeti és szociális felszabadulásukért folytatott hosszú harcuk történelmi útja, a legjobb fiaik és lányaik hősiessége és áldozatkészsége, az összes nemzet és nemzetiség alkotótevékenysége és erőfeszítése által írott történelem, a népfelszabadító harc és a szocialista forradalom következtében megtestesülő eszmények megvalósításáért folytatott küzdelem. A jugoszláv munkásosztálynak, nemzeteinknek és nemzetiségeinknek ezt a történelmi útját nevezzük titói korszaknak, amelyben szocialista öngazgatásunkkal leraktuk a szabad és közös élet szilárd alapjait és meghatároztuk forradalmi előrehaladásunk távlatait és irányait.

Tito élete örökös küzdelemből, áldozatból és lemondásból állt. Josip Broz századunk 20-as éveiben gazdag élet- és forradalmi tapasztalatokkal rendelkező egyéniségként tűnt fel mozgalmunkban. 1910-ben a Horvát és Szlavón Szociáldemokrata Párt tagja lett. Harcos proletár tapasztalatait munkásként szerezte az első világháború kitörése előtt a horvátországi szlovéniai, csehszlovákiai, németországi és ausztriai vállalatokban. Az első nagy világegés viharában Tito részt vesz az októberi forradalomban. 1920. évi hazatérését követően tevékenyen bekapcsolódik a Jugoszláv Kommunista Párt munkájába.

A Kommunista Párt betiltását, különösen pedig az államvédelmi törvényt követően Tito nagyon nehéz körülmények között folytatja a pártmunkát és immár 1924-ben a Jugoszláv Kommunista Párt Križevci-Bjelovar megyei Körzeti Bizottság tagja, a rákövetkező évben pedig pártfeladatból a kraljevicai hajógyárban dolgozik, ahol intenzív szakszervezeti és pártmunkát fejt ki. Sokoldalúan működik, figyelmeztet a munkásság súlyos helyzetére, tiltakozik a kizsákmányolás és az üldöztetések ellen, beszédeket mond, cikkezik az Organizovani radnikban és a többi munkáslapban. Ezt a tevékenységét a Smederevska Palanka-i vagon-

gyárban is folytatta. Akárcsak Kraljevicán, Smederevska Palánkán is felmondanak kommunista tevékenysége miatt. Ezt követően visszatér Zágrábba, ahol átveszi a Jugoszláv Fémipari és Kisipari Munkások Szövetségének kerületi titkári állását, később pedig a Jugoszláv Bőrfeldolgozóipari és Kisipari Munkások Szövetségének a titkára is lett. 1928. áprilisában a Jugoszláv Kommunista Párt zágrábi helyi bizottságának a tagja, három hónappal később pedig szervező titkára lett.

Rövid megszakítás után — az ogulini letartóztatás és bírósági ítélet miatt — Tito már ismét a zágrábi kommunisták nyolcadik értekezletének előkészítésén munkálkodik. Ez nagy jelentőségű esemény a Jugoszláv Kommunista Párt jövőjét illetően, mert a széthullással fenyegető frakciózás elleni harc kezdetét jelenti.

Tito a zágrábi kommunisták nyolcadik pártértekezletén mondott beszámolójában kifakadt a politikai helyzet és a pártviszonyok felszínes és pontatlan értékelése ellen, rámutatott a munkásság harcára és a nép gondjára. Sürgeti, hogy a párt foglalkozzon ezekkel a problémákkal, hisz csak így válhat az osztály tényleges vezetőjévé. Josip Broz követeli, hogy számoljanak le a frakciózással, intenzív és gyakorlati munkát fejtsenek ki a tömegek körében, szilárd kapcsolatot teremtsenek az ipari munkássággal és a többi dolgozóval, eszmei tevékenységet kér számon a tagságtól, s azt, hogy idejében fedjék fel a mozgalom problémáit, mert csak így nyerhetik el az elnyomott és jogfosztott tömegek erkölcsi és politikai bizalmát. Titónak a frakciózás elleni kiállása döntő volt a párt forradalmi felkészítésében. Cikkeket és vitairatokat írt és tett közzé, sztrájkokat szervezett, tömegesítette a szakszervezeti szerveket, nagy figyelmet szentelt az ifjúsági munkának és a nők forradalmi mozgalomba történő bevonásának.

Titónak ezt a tevékenységét az 1928 augusztusában történt ismételt letartóztatása és az úgynevezett kézigránátperben ötévi börtönbüntetésre ítéltése szakította félbe. A per során vádlottból vádlóvá vált, bátran hangoztatta, hogy tagja az illegális Kommunista Pártnak, hogy kommunista eszmék terjesztésével foglalkozott, propagálta a kommunizmust, hogy a kommunizmus eszméjéért kész az életét is áldozni, hogy a burzsoá bíróságot nem ismeri el, csak a saját pártja bíróságát.

Josip Broz a párt konszolidálódását a fogházbüntetés letöltése után folytatta, amikor már a január 6-i diktatúra terrorja elleni küzdelemben és a mind kiélezettebb osztály- és szociális összetűzésekben felcseperedett a forradalmárok új nemzedéke. A Jugoszláv Kommunista Párt Horvátországi Tartományi Bizottságának a tagja lett, 1934 augusztusában pedig kooptálták a Jugoszláv Kommunista Párt Horvátországi Tartományi Bizottságának a Politikai Irodájába. Ugyanaz év decemberében a Jugoszláv Kommunista Párt országos értekezletén megválasztották a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága Politikai Irodájának a tagjává.

Titónak a pártban és a társadalmi viszonyokban betöltött szerepével kapcsolatos elgondolása pontos meghatározást nyert az 1935. augusztus

2-i jelentésben. Tito ebben a jelentésben a párt egységéért folyó harcról, az elvont jellegtől és frazeológiától való megszabadulás szükségszerűségéről beszélt, amit szerinte a vezetőségnek a mozgalomtól való elidegenedése okozott. Ezek az eszmék hatják át a 30-as évek derekán írt cikkeiket is, amelyeket a Proleter és a Srp i čekić közölt. Valamivel később, amikor a Kommunista Internacionáléban a Balkáni Országok Titkárságának a jugoszláv politikai tájékoztatója volt, energikusan kiállt a Jugoszláv Kommunista Párt vezetőségének hazatéréséért. Ezt a határozott szándékát különösen a Jugoszláv Kommunista Párt vezető aktívájának moszkvai tanácskozásán és a Kommunista Internacionálé vezetőivel 1936 nyarán folytatott beszélgetéseiben fejtette ki. Amikor 1937 augusztusában Tito a párt élére került, a Wilhelm Piecknek, a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága titkársági tagjának írt levelében követelte az 1936-ban, a vezetőség hazatérésével kapcsolatos határozat véghezvitelét, hogy itthonról irányítsa a munkásmozgalmi harcot, és hogy a mozgalom a pártnak feleljen mindenért. Hangsúlyozta, hogy a vezetőség csak ilyen feltételek mellett képes felbecsülni a helyzetet, eszmeileg és politikailag megszervezni a mozgalmat, ösztönözni a forradalmi tevékenységet az osztály és a nép nevében; így erősödhetnek meg számbelileg legjobban a pártszervezetek és így terelhetik helyes mederbe a kizsákmányolt és jogfosztott munkástömegek forradalmi energiáját. Tito ebben ugyanolyan meg nem alkuvo volt, mint a JKP válságának leküzdésében, amelyet a Kommunista Internacionálé idézett elő 1937-ben a vezetőség felosztásával és a Jugoszláv Kommunista Párt felosztásáról szóló határozattal.

A kommunisták szerepét és felelősségét Tito a következőkben határozta meg: Minden pártnak a saját munkásosztálya és népe előtt kell felelnie, politikailag pedig önállóan kell meghatároznia harci körülményeit és irányelveit. Ez a titói elgondolás szöges ellentétben állt a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalomban uralkodó centralisztikus és hegemonista törekvésekkel. Tito az egyes pártok belső életébe való beavatkozással szembehelyezkedve és a forradalmi harc idegen receptjeinek visszautasításával következetesen küzdött pártunk sajátos kiépítéséért és felkészítéséért, hogy a sajátságos körülményektől függően irányítsa és folytassa a forradalmi harcot, a jugoszláv proletariátus élén.

Tito tudatában volt, hogy kommunistáink csakis egy jól szervezett párt által válhatnak a munkásosztály élcsapatává és egyengethetik a felszabadulás felé vezető utat. Szintúgy tudatában volt, hogy egy hatékony szervezetnek a párt bázisával, a munkásosztállyal és a néppel fenntartott állandó és közvetlen kapcsolaton kell alapulnia. Hisz amennyiben erre nem kerül sor — hangsúlyozta Tito — akkor elidegenülhet önmagától és önmagáért való szervezetté válhat, amely képtelen teljesíteni történelmi feladatát.

Tito mint igazi marxista elméletileg megalapozta, gyakorlatilag pedig valóra is váltotta azt az elgondolást, mely szerint a munkásosztály és

forradalmi szervezete, a Jugoszláv Kommunista Párt csak akkor töltheti be történelmi küldetését, ha kapcsolatot teremt a széles néprétegekkel. Ez elsősorban a parasztságra vonatkozott, amely annak idején Jugoszlávia összlakosságának a háromnegyed részét képezte, s ugyanúgy ki volt zsákmányolva, mint a munkásosztály. Tito vitáinakban ismertette a parasztság sanyarú sorsát, a jugoszláv társadalom falusi életkörülményeit. Számos összejövetelen, tartományi és nemzeti értekezleteken beszél a parasztság problémáiról és követeli, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt alaposan foglalkozzon ezzel a kérdéssel az V. értekezleten.

Hasonló módon mutat rá Tito nemzeteink és nemzetiségeink hazafias és demokratikus értelmiségének a tömörítésére. Sikerült elérni, hogy a baloldali értelmiségiek szocialista forradalmunk legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozzanak. Tito az ország különböző közegeiben befolyásolja a demokratikus értelmiség irányvételét, amely a két háború között, a népfelszabadító háborúban és forradalomban, valamint a háború utáni országépítésben jelentősen hozzájárult szocialista jövőnk megalapozásához.

Tito forradalmi munkásságában jelentős helyet foglal el a munkásosztály szakszervezeti egységének a megszervezése és erősítése, a forradalmi mozgalom alapjának kiszélesítése, a dolgozó tömegek antifasiszta egységének a Népfront platformján történő kezdeményezése és létrehozása.

Mozgalmunkba Tito új forradalmi tartalmakat, demokratikus módszereket és munkaformákat vitt, amelyek mindig közösségi jellegűek voltak, s ez lehetővé tette az összes hazafias erő egységének létrehozását és tömörítését, a fasiszta támadás elleni fegyveres harcra való felkészítését. Tito abban a meggyőződésben, hogy az ifjú nemzedék a forradalom hatalmas erőforrása és állandó ösztönzője, tevékenysége jelentős részét szentelte a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség tömegesítésének és a fiatal nemzedék antifasiszta harcra való tömörítésének. Tito elvtárs ugyanilyen hatást gyakorolt a Jugoszláv Nők Antifasiszta Frontjának a szervezetére és tevékenységére.

Tito a háború előtti helyzetet és viszonyokat marxista módon kapcsolatba hozta a nemzetközi helyzettel, különösen Ausztria Anschlussát követően a müncheni egyezmény és Csehszlovákia megszállása idején. Számos cikket, levelet és utasítást írt, felhívta a figyelmet a Jugoszlávia fölé tornyosuló veszélyre, elítélte Stojadinović fasisztabarát politikáját és leplezte a Cvetković-Maćek kormány rejtett törekvéseit, amelyek ugyanilyen irányban tapogatóztak. Ezekről a törekvésekről és veszélyekről a Rundschau 1938. és 1939. évfolyamában, a Proleter 1940. évi számaiban és a Die Welt című nemzetközi szemlében írt. Ugyanakkor ez a mottója a JKP 1940 októberében megtartott V. országos értekezletére készült beszámolójának és nagyszámú kiáltványnak, amelyeket a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága nevében fogalmazott meg a legfontosabb nemzetközi események kapcsán, mint például a spanyol pol-

gárháború, Franciaország kapitulációja, a Görögország elleni támadás, a Jugoszlávia ellen készülő invázió.

Ahogy századunk harmincas éveitől kezdve figyelmeztetett annak szükségességére, hogy állandóan erősíteni kell a kizsákmányolt dolgozó tömegek egységét az önkényuralom és a monarchikus burzsoá rendszer ellenében, ugyanígy figyelmeztetett a háború előtti években, hogy a fasiszta támadástól Jugoszlávia függetlenségét az ország minden nemzete és nemzetisége testvériségével, összetartásával és közös harcával lehet csupán megvédeni. Ugyanezek a következtetések képezték a Kommunista Párt Központi Bizottságának az ország nemzeteihez és nemzetiségeihez intézett, a fasiszta megszállás ellen fegyverbe szólító felhívásának kiindulópontját is.

A Tito által vezetett Jugoszláv Kommunista Párt felkészülten várta az ország megállását. Addigra már Tito erős pártközpontokat és szervezeteket létesített, előkészítette a pártot a felkelésre, felkészítette a kádereket a népfelszabadító háború és forradalom irányítására.

A Titót jellemző tulajdonságok lehetővé tették számára, hogy a nagyszámú tényből és eseményből az események menete szempontjából döntő és legfontosabb dolgokat szűrje ki, mindig annak a tudatában, hogy a forradalmi harcban a kommunisták és a nép egysége képezi azt az erőt, amely meghatározza a harc jellegét. Realista forradalmárként tudatában volt, hogy csak az a politika jó, amelyik gyakorlati eredményeket mutat fel, s a népek szabadsága, testvérisége, egysége és egyenjogúsága érdekében tovább fejleszthető.

A Jugoszláv Kommunista Pártnak, alaposan kidolgozott politikai stratégiája volt a második világháború küszöbén. Megvalósítását a népfelszabadító háborúnak és forradalomnak az az elgondolása tette lehetővé, amely 1945-ben győzedelmeskedett. Tito tömeges honvédő mozgalmat szervezett, melynek megvoltak az osztályjellegű, szociális, gazdasági, nemzeti és politikai összetevői. A népfelszabadító mozgalom vezetősége állandóan módosította és tökéletesítette a felszabadító háború elméletét és határozottan szembeszegült a felkelés és a forradalom pragmatikus irányításának törekvéseivel.

Tito tisztán látta — ahogyan azt Edvard Kardelj, a gondolkodó, a forradalmár és a harcostárs megjegyezte —, hogy egy olyan forradalmi mozgalomban, mint amilyen a mi népfelszabadító háborúnk volt, a politikai és a katonai stratégia szoros összefüggésben áll, hisz csak megfelelő politikával lehetett meggyőzni a tömegeket a felkelés lehetőségéről és szükségszerűségéről. A felkelés vezetőségének politikájától, a pártpolitikától és a tömegeknek ebbe a politikába vetett hitétől függött, hogy felkelésünk megteremti-e a forradalom véghezviteléhez és védelmezéséhez szükséges fegyveres erőket. Tito ezen a téren forradalmi katonai éleslátásról tett tanúbizonyságot, hisz abból a stratégiából indult ki, amely azt a meggyőződést terjesztette nemzeteink és nemzetiségeink sorában, hogy csak fegyverrel vívhatjuk ki győzelmünket a megszállók és

az osztályellenség felett. Éppen ezért — ahogyan Edvard Kardelj mondta — Tito sohasem volt csupán katona anélkül, hogy ne lett volna politikus is, és sohasem volt csupán politikus anélkül, hogy ne lett volna katona is.

Csak az egységes népfelszabadító front ígérhette azt a távlatot és biztonságot, hogy az új Jugoszlávia a szabad és egyenjogú nemzetek és nemzetiségek államaként jön létre. Ezt a Tito vezette Kommunisták Pártjának még a háború előtt kialakított, széles alapokra helyezett hazafias felszabadító és demokratikus politikai platformja biztosította. Egyedül ez volt képes megszervezni és vezetni a felkelést, hisz a régi Jugoszlávia kapitulációjával bebizonyosodott, hogy a Kommunisták Pártján kívül minden politikai párt és csoportosulás elárulta Jugoszlávia nemzetének és nemzetiségeinek a politikai, nemzeti és egyéb érdekeit. Ha mozgalmunk nem lett volna ilyen széles körű és átfogó, akkor aligha lett volna kilátás a sikerre, de a népek, a dolgozók tömegei sem változtathatták volna meg ilyen gyökeresen az országban a politikai és társadalmi viszonyokat. Ezért Tito stratégiája, melyet a felszabadító háború és forradalom különböző szakaszaiban állandóan alkotójellegűen kiegészített, a politikai és a katonai tényező egységéből indult ki.

A fasiszta megszállók elleni harccal párhuzamosan egy össznépi küzdelem folyt a régi monarchisztikus rendszer, a hegemonia és a nemzeti elnyomás felújítása ellen. A felkelésben és a forradalomban összefonódott a szocialista forradalmat elkerülhetetlenné és szükségszerűvé tevő mély politikai átalakulások forradalmi folyamatával. Tito szerepe nagyszerűen kifejezésre jutott ebben a folyamatban, hisz össze tudta kapcsolni a valóság minden elemét és történéseit, mert kezdeményezései mindig pontosan megfeleltek az adott időpont és lehetőségek feltételeinek. Forradalmunk sajátos jegyei is ebből alakultak ki.

A népfelszabadító háború nem fejlődhetett volna ki és nem győzedelmeskedhetett volna népeink öntudatos és önkéntes részvétele, a munkások, a parasztok és a haladó értelmiség nélkül. Már a kezdet kezdetén létrejöttek az új hatalom szervei, amelyek minden nép érdekeit kifejezték és a népfelszabadító háborúnak a szocialista forradalommal való kapcsolatához vezettek. A nép öngazgatásának a kezdeményei voltak ezek, hisz maga a nép hozta létre saját katonaságát, az államhatalmat és a közigazgatást, megszervezte az igazságszolgáltatást, a közoktatást, az egészségügyet és a saját védelmét.

Hazánk a háborúból és a forradalomból 1,7 millió áldozattal, lerombolva, tönkretett kommunikációs vonalakkal, elpusztított városokkal és felégetett falvakkal került ki. Titónak az ország újjáépítésével, a nagyszámú hadirokkant és hadiárva ellátásával, a menekültek százezreinek az elhelyezésével kapcsolatos felhívására szavát hallatta az általános népi patriotizmus, és megkezdődött a háborús sebek gyógyítása. S amikor a legkevésbé reméltük, a különböző nyugati zsarolások és zárlatok mellett fiatal hazánkra rontott a sztálini Tájékoztató Iroda gépezete.

A Sztálinnal és a sztálinizmussal végbement összetűzés 1948-ban érte el csúcspontját. Megvolt azonban ennek az előtörténete, kezdve 1937-től, amikor Tito függetlenítette pártunkat, majd amikor 1941-ben Tito Draža Mihajlovićtyal kapcsolatban nézeteltérés merült fel Tito és Sztálin között, egészen a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsnak a Moszkva tudta nélkül megtartott ülészakáig, amire Sztálin ugyancsak élesen reagált. Ez az összetűzés az úgynevezett baráti társaságok és egyéb kérdések kapcsán is folytatódott.

Sztálin az eredeti módon véghezvitt forradalmunk, a diktátumokkal való szembeszállásunk, az ország és a párt függetlenségének a védelme miatt hosszú időn át támadásra készült a Jugoszláv Kommunista Párt és hazánk ellen. Ennek során különböző rágalmmal, mesterkedésekkel és a párt sorainak, vezetőségének a megosztására tett kísérleteivel igyekezett eredményre jutni. De a Jugoszláv Kommunista Párt 1948-ban megtartott V. kongresszusa világos választ adott a sztálinizmus minden kísérletére. Pártunk szilárdan Tito köré tömörült, nemzeteink és nemzetiségeink, Jugoszlávia munkásosztálya és dolgozói pedig Tito és a párt köré sorakozott fel.

A sztálinizmus támadásait kitartóan visszautasítottuk. Súlyos harcot kellett azonban vívnunk jó időn át a rágalmak, a dezinformációk és a különböző fenyegetések ellen. A pártnak, nemzeteinknek és nemzetiségeinknek a szocialista forradalom folyamatossága védelmében tanúsított egységével ezt a csatát is megnyertük. Ez történelmi jelentőségű az egész nemzetközi munkásmozgalom számára.

Tito elvtársra nagy felelősség hárult ilyen körülmények között a határozatok meghozatalában, mert tudatában volt annak, hogy az egyeduralmi diktátum előtt behódolni annyit jelent mint elveszíteni mindazt, amit népeink kiharcoltak, azonos a forradalmunk és hagyományai, az egész élet feletti gyámkodás és patronálás elfogadásával. Tito a rendkívül nehéz és összetett 1948-as évben szilárd és következetes maradt elveihez, akárcsak 1928-ban és 1937-ben, vagy 1941-ben, a felkelés évében és a továbbiak során.

A Tájékoztató Iroda nyomásával szembeni határozott ellenállásunk munkásosztályunknak, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek azt a fokozott vágyát és akaratát fejezte ki, hogy senkinek sem engedik át a sorsuk feletti rendelkezés jogát, küzdelmüknek és szocialista fejlődésüknek a meghatározását. Tito a párt önállóságát kijelölve, valamint a kommunista és munkáspártok egyenjogú viszonyaiért kiállva ugyanakkor marxista módon kidolgozta és gyakorlati tevékenységével beigazolta, hogy milyen elvek alapján kell ezeknek a viszonyoknak végbemenniük és állandóan hangsúlyozta, hogy a sajátos fejlődési út és a nemzetközi kérdésekben tapasztalható eltérések nem akadályozhatják a szocialista országok közötti együttműködést.

A Tájékoztató Iroda elleni harcból pártunk és hazánk megerősödve került ki. Vádlottból győztesse váltunk, amit megértett az egész haladó

világ, és majd minden kommunista párt és munkásmozgalom méltányolt. Senkinek sem engedték meg, hogy a sorsunkba avatkozzon, és ahogyan Tito mondta, ezt nemcsak nem akartuk, de jogunk sem volt rá!

Elvtársnők és Elvtársak!

Tito kiváló forradalmár, politikus, stratég, szervező, gondolkodó, teoretikus, hadvezér, egyszóval történelemformáló egyéniség volt. Műve népünk műve is, szilárdan beleépült a jelenlegi nemzedékek gondolkodásába és gyakorlatába, de tartósan él majd a jövő nemzedékek erőfejtésében és tevékenységében is.

Csak Tito volt képes véghezvinni ilyen összetett történelmi körülmények között a népfelszabadító háborút és abba bevonni az összes hazafias erőt; megszervezni és állandóan erősíteni a munkásosztály és a dolgozók tömegeinek az élcsapatát, a pártot; forradalomba szólítani nemzetünket és nemzetiségeinket, amikor a fasizmus leigázta egész Európát; sajátos taktikát és forradalmi stratégiát kidolgozni; a háború viharában létrehozni az új néphatalom csíráit, a népfelszabadító bizottságokat; széles térségben hadműveleteket és taktikai manőverezést kezdeményezni; hatalmas szabad területet birtokolni a leigázott Európában; nemzeti képviselőket szervezni hazánk egyes területein; erős hadsereget teremteni, küzdeni az új Jugoszlávia nemzetközi elismeréséért a nehéz és véres háborúban, fontos diplomáciai lépéseket tenni nemzetközi téren, leleplezni az uralkodó körök és a rendszer kapituláns jellegét, felújítani a lerombolt országot, kiépíteni a pártot, a nyugati és a keleti hatások és zárlatok ellenére megőrizni hazánk szabadságát és függetlenségét, megmenteni 1948-ban pártunk becsületét és jellegét, a mozgalmat és az egész országot, meghozni a vállalatoknak a munkásokra történő átruházásával kapcsolatos történelmi jelentőségű törvényt, állandóan új lépcsőfokkal bővíteni öngazgatáson alapuló demokratikus fejlődésünket, irányítani a társadalmi-politikai tömegszervezetek munkáját, állandóan erősíteni a testvériséget és egységet, gazdagítani a jugoszláv szövetségi rendszert, fejleszteni és biztosítani a teljes nemzeti egyenjogúságot, továbbfejleszteni az elnemkötelezettséget és küzdeni teljes kiszélesítéséért, hatalmas mértékben hozzájárulni a békeharchoz és az új gazdasági világrendhez, kijelölni a kommunista pártok és a szocialista országok közötti új viszonyokat, hatást gyakorolni a társadalom termelőerőinek a gyors fejlődésére, bátran szembenézni mindazokkal az erőkkel, amelyek veszélyeztették és manapság is veszélyeztetik a népeket és az országokat, támogatni és segíteni világszerte a felszabadító mozgalmakat, a népek és az országok nemzeti érvényesülését.

Népeink történelmében Josip Broz forradalmi műve olyan fáklya, amely nemcsak a múltunkat, de a jövőnket is bevilágítja.

Tito azon ritka történelmi személyiségek közé tartozott, akik tévedhetetlenül megértették a fejlődés szavát. Tevékenységében maga a történelem szólalt meg. Megszólalt hazánk munkásosztályának, nemzetének és nemzetiségeink nyelvén, kifejezve a nemzeti és osztályfelszabadulásra

irányuló évszázados törekvéseinket. Egyszerű szavakkal szólt és mindig egyetlen kérdést tett fel — melyre sohasem kapott választ, vagy az emberi élet egészen más területét érintő felelet kínálkozott — az emberi szerencse kérdése. Ez a kérdés, ha dialektikusan értelmezzük — ahogyan Tito tette — nem pedig utópisztikusan, akkor a szabadság, azaz az ember és a munka végérvényes felszabadulásának a kérdése.

Tito a világ megváltoztatására hivatott történelmi erőből, a munkásosztályból nőtt ki, annak szabadságtörekvéseit szívta magába, forradalmárrá edződött, készen arra, hogy a történelem élére álljon és győzelemre vigye az emberek és népek ügyét. Az akadályok és megpróbáltatások sem ingatták meg, mert a saját sorsát a munkásosztály és minden nép sorsával azonosította.

Munkásosztályunk, hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek sajátos történelmi, gazdasági és szociális körülményeiből, helyzetéből szűrte le a forradalmi harc stratégiáját és taktikáját, s így a marxizmus és leninizmus eredeti értelme alapján határozottan különválasztotta a lényegest a lényegtelenről, hogy a történelmet előbbre vigye, a szabadságot, a szocializmust, a testvériséget és az egységet építse. A jugoszláv munkásosztály és élcsapata küzdelmének legfőbb sajátossága abban rejlett, hogy ezt a harcot valamennyi nemzetünk és nemzetiségünk megvívta és meg is nyerte, mert a nemzeti felszabadulást a testvériség-egység nemzetközi jelszó formájában tűzte zászlajára. Ezért a nemzeti kérdés és az említett forradalmi tétel valóra váltása Tito elvtárs egész elméleti és gyakorlati tevékenységének az egyik legfontosabb eleme. Beszámolóiban és cikkeiben, a munkásokkal, a parasztsággal, az értelmiséggel, az ifjúsággal és a gyermekekkel való találkozásai során egyetlen alkalommal sem kerülte meg a testvériséget és egységet, a jövő biztosítékát. Ezért minden nemzetünknek tudatában kell lennie, hogy a testvériség és egység, az egyenjogúság a leglényegesebb hagyományunk.

Tito a zágrábi pártszervezet titkáraként a január 6-i diktatúra előestéjén figyelmeztetett, hogy milyen kivételes jelentőségű a nemzeti kérdés Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek forradalmi harcában, hogy milyen veszélyt jelent a marxi nemzetszemlélet revizionista és dogmatikus értelmezése, a forradalmi harc perifériájára szorította, mint olyan kérdést, amelyet a forradalom stratégiájában és taktikájában nem kell figyelembe venni, ugyanis az osztályfelszabadulás állítólag automatikusan magával vonja a nemzeti felszabadulást is.

Marxnak azt a kijelentését, hogy a proletariátusnak nincs hazája, mert az egész világ hazája, a dogmatikusok egyoldalú és elvont értelmezéssel igyekeztek háttérbe szorítani. Azonban Tito elvtárs szerint figyelmen kívül hagytak egy lényeges kérdést: a forradalom gyakorlati, társadalmi és történelmi körülmények között megy végbe, és ha ezekkel nem vetnek számot, akkor egyik nemzet proletariátusa kizsákmányolhatja a másik nemzet proletariátusát, és ennek az osztálynak az érvényesülése a történelmi körülményekre való tekintettel nem jár együtt kötelezően a nem-

zeti érvényesüléssel is, amire Marx már figyelmeztetett. Ezért Tito szerint egy olyan soknemzetiségű közösségben, mint a miénk a nemzeti és az osztályjelleg képezi a forradalom legfontosabb előfeltételét és a munkásosztálynak, a nemzeteknek és a nemzetiségeknek a világ forradalmi megváltoztatására való egyetlen mozgósítási lehetőséget.

Tito mint vérbeli forradalmár és marxista megérezte, hogy a szociális kizsákmányolás elleni küzdelem ugyanakkor kíméletlen küzdelmet jelent a nemzeti kizsákmányolás, a nemzeti hegemonizmus, a nacionalizmus és a nacionalista unitarizmus ellen is. Amennyiben a kommunisták szervezete nem folytat határozott harcot a munkásosztály kizsákmányolása és a nemzeti egyenlőtlenség ellen, akkor nem tömörítheti maga köré, és nem vezetheti a szociális felszabadításért folyó harcba Jugoszlávia minden nemzetét és nemzetiségét — mondta Tito. Tito nagyszámú programcikke, kiáltványa, nagyszerű vitairata — különösen 1930. és 1940. között — olyan valódi értelemben vett elméleti forradalmi alapot képez, amely lehetővé tette a Jugoszláv Kommunista Pártnak a nemzeti kérdéssel, a nemzeti viszonyokkal, nemzeteink és nemzetiségeink testvériségének, egységének és egyenjogúságának a megvalósulásával kapcsolatos álláspontok kikristályosodását.

Titónak a szerbiai pártvezetőséghez írott, 1936. évi levelében a következőket olvashatjuk: „A horvát, a szlovén, a szerb, a macedón és a crna gorai nép demokratikus véleménynyilvánítás útján kell hogy kifejezze, hogyan szándékozik egymás közötti viszonyát rendezni az államközösségben. Ugyanilyen joggal nyilatkozhat Vajdaság és Bosznia-Hercegovina népe arról, hogy milyen viszonyokat akar létesíteni az államközösségben”, ami teljesen összhangban van a népek Lenin által meghirdetett örendelkezési jogával, beleértve az elszakadás jogát is. A horvát kommunista pártvezetőség 1937. évi kiáltványa — amelyet Josip Broz kezdeményezett — magába foglalja a jugoszláv népek népfelkelésének stratégiai kiindulópontját: „Csak Jugoszlávia szabad, egyenjogú, egyetértésben és megelégedésben élő népei képesek letörni a fasiszta támadás minden kísérletét és megvédeni nemzeti szabadságukat és függetlenségüket”, mert ez a feltétele minden egyéb felszabadulásnak is. Ugyanis Tito elvtárs egy másik alkalommal a következőképpen fogalmazott: „A nemzetek csak akkor fejlődhetnek gazdasági, kulturális és politikai téren, ha függetlenekké válnak.”

A nemzeti kérdésnek a munkásosztály forradalmi harcában játszott kivételes jelentőségét értékelve Tito azon munkálkodott, hogy az egységes Jugoszláv Kommunista Párton belül nemzeti kommunista szervezetek jöjjenek létre, amit a párt élére kerülve véghez is vitt.

Csak a nemzeti kérdés ilyen alapokra helyezése eredményezhette, hogy a munkásosztály és hazánk minden nemzete és nemzetisége elfogadta a Kommunista Pártnak és Tito elvtársnak a felszabadító harcra és forradalomra való felhívását. Tito a kivételes képességű alkotó és hadvezér a történelmi körülményeket értékelve népfelszabadító háború formájában

indította el a forradalmat, hogy ily módon a néptömegek legszélesebb rétegeit is bevonhassa, amelyek forradalmi erővé fejlődve nem teszik lehetővé, hogy valaki a történelem kerekét megállítsa vagy visszafelé forgassa. A fasiszta hódítók és a hazaárulók ellen, a nemzeti felszabadulásért folytatott küzdelemmel egyidőben Tito olyan megoldásokon fáradozott, amelyek lehetővé teszik a szocialista forradalom véghezvitelét és biztosítják osztálytartalmának megvalósítását.

Tito ilyen értelemben írta 1942-ben az alábbiakat: „A Jugoszláv Kommunista Párt által 1941-ben a megszálló ellen indított népfelszabadító háború zászlaja egyben minden nemzet nemzeti szabadságharcának és egyenjogúsági küzdelmének is a zászlója.” Ez a forradalmi hitvallás, amely nemzeteinket és nemzetiségeinket a népfelszabadító háborúba és forradalomba szólította, amely bátorította, emberfeletti küzdelemre, végső kitartásra ösztönözte őket, megmaradt Tito elvtárs alapvető szellemi és tevékenységi irányvételének. Ez a hitvallás a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács határozataiban és az Országos Antifasiszta Tanács föderalizmusában és föderális egységeiben nyerte el gyakorlati értelmét, amelyeknek határai „nem a különválás, hanem az egyesülés határait képezik...” Ez nem a kis országok egyvelege, hangsúlyozta Tito, hanem a szabad önrendelkezéssel alapuló szövetsége. Ez jellemzi minden föderális egység szabadságát, a szabad kulturális és gazdasági fejlődés értelmében vett teljes függetlenségét.

Amíg a nagyszerb, nagyhorvát és nagy muzulmán polgári politikai pártok vitáztak és azon alkudoztak, hogy kié legyen Bosznia-Hercegovina, s ezen elégtették ki nacionalista és beszűkült osztályjellegű étvágyukat — elárulva minden egyes nemzetet és együtt az összeset —, addig Tito a két háború között, különösen pedig a JKP V. országos értekezletén, állandóan azt szorgalmazta, hogy Bosznia-Hercegovina népeinek — a muzulmánoknak, a szerbeknek és a horvátoknak — önmaguknak kell dönteniük a saját sorsukról, és hogy csak a leendő szövetségi és demokratikus Jugoszláviában valósíthatják meg nemzeti és társadalmi jogukat, történelmi jellegű közösségi törekvéseiket. Tito 1942-ben ezt az elgondolását továbbfejlesztette és a Proleterben megjelentetett A nemzeti kérdés a népfelszabadító háború tükrében című cikkében fejtette ki a nemzetek és nemzetiségek egységén és egyenjogúságán, önrendelkezésén alapuló közösségünk jövőbeni szervezetével kapcsolatos szemléletét.

Ezzel kapcsolatosan vetette fel a muzulmánok nemzeti létének a kérdését. Kiemelte, hogy Bosznia-Hercegovina a jövőbeli Jugoszláviában, egyenjogú föderális egységet képez a többi szövetségi állammal: Szerbiával, Horvátországgal, Szlovéniával, Macedóniával és Crna Gorával. Közvetlenül az ötödik offenzíva után Tito Kladanjnál beszélgetést folytatott a bosznia-hercegovina párt- és mozgalmi vezetőség egy részével, aminek során megkérdezte tőlük, mikor tartják meg a boszniaiak és hercegovinaiak a Bosznia-Hercegovina Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsának ülését. Ezt követően a boszniai és hercegovinai felkelés vezetői

hozzáláttnak Bosznia-Hercegovina Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsának az összehívásához, amelynek ülésén eldöntötték, hogy Bosznia-Hercegovina szövetségi állama lesz a leendő Demokratikus Szövetségi Jugoszláviának. A ZAVNOBiH határozatait a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakán szankcionálták, mint az új Jugoszlávia berendezésével kapcsolatos titói elgondolás megtestesülését.

Tito elvtárs mind elméletileg, mind gyakorlatilag a nemzeti kérdés mélyére hatolt, de tudatában volt, hogy nem lehet egyszer s mindenkorra megoldani, hisz ez olyan dinamikus társadalmi kérdés, amely a gazdasági és kulturális fejlődéssel párhuzamosan állandóan új és megfelelő megoldási módot igényel. Ha ezzel a vonatkozásával nem vetnek számot, ahogyan erre Tito gyakran figyelmeztetett, akkor az a veszély áll fenn, hogy a nemzeti kérdés megoldásában visszahúzó törekvések jelentkeznek, amelyek nacionalizmusként, sovinizmusként, unitarizmusként és hegemonizmusként juthatnak kifejezésre, egyszóval egyik népnek a másik általi kizsákmányolása formájában.

Tito elvtárs határozottan lépett fel, amikor a múlt káros hatását képező nacionalista jelenségek kísérletet tettek helyzetük megszilárdítására és megfelelő talajt kerestek tevékenységükhöz. Élesen és a rá jellemző módon figyelmeztetett: „Úgy őrizzétek forradalmunk nagyszerű hagyományát, a testvériséget és egy egységet, mint a szemetek fényét...”

A nemzeti viszonyok szocialista jellegének a fejlesztése — ahogyan Tito elvtárs tanított bennünket — a nemzetek és nemzetiségek gazdasági, kulturális, politikai és minden egyéb területre vonatkozó egyenjogúságának a megvalósulását jelenti. Amennyiben erre nem kerül sor, akkor a testvériséget és egységet olyan jobb és álbaldali erők fenyegetik, amelyek szeretnék megfosztani osztály- és nemzeti tartalmától. Tito elvtárs ezért a következőket mondta: „A nemzetek közötti gazdasági viszonyokat úgy kell megszervezni, hogy az egész társadalmi közösség és annak a különböző nemzetiségű részei minél jobban felkészüljenek, hogy sokoldalúan és hatékonyan fejlesszék mind a termelőerőket, mind a társadalmi tulajdont, a szocialista viszonyok, a társadalmi öngazgatás és a munka szerinti elosztás hordozóit.” Az osztály- és nemzeti jelleg kölcsönös kapcsolatát Tito éles és dialektikus elméje és cselekvőkészsége sohasem hagyta figyelmen kívül.

A titói elgondolás szellemében fejlődő nemzetek közötti viszonyok a szocialista internacionalizmus gyakorlatát képezik, amely ellenálló minden hegemonista és egoista törekvéssel szemben. Ha azonban társadalmi-gazdasági fejlődésünk ellentmondásaiban időnként felütik a fejüket, akkor állandóan Tito éles és határozott szavaival találják szembe magukat: „Ilyen értelemben tartanunk kell magunkat Lenin figyelmeztetéséhez, hogy a nacionalista jelenségek elleni küzdelem akkor a leghatékonyabb, ha mindenki a saját területe felé fordul, ha mindannyian gondoskodunk a nacionalista szemét »saját házunkból való kitakarításáról«.” „Mindazok a szervezetek és vezetőségek, amelyek nem elég aktívak ilyen értelemben,

már ezáltal is azt igazolják, hogy bizonyos mértékben nacionalista elhajlásoktól terhesek.” Titónak ezek a szavai figyelmeztetnek bennünket és a jövő nemzedékeket, hogy sohasem engedjék meg a nacionalizmus káros elburjánzását.

Tito a fejlődés egészét és a közösségünk fejlődését dialektikusan szemlélve minden alkalommal hangsúlyozta, hogy a tudománynak milyen mozgósító ereje van a társadalomban, a kultúra és a művészet milyen jelentőséggel bír az ember felszabadítására, a testvériség-egységnek, a nemzetek és nemzetiségek szocialista közösségének a megszilárdítására, a szovinizmus és a nacionalizmus leküzdésére. Tito az igazi tudomány, kultúra és művészet szerepének kiteljesedésében olyan tényezőket látott, amelyek erős hatást gyakorolnak az emberek és népek közeledésére. Csak az igazi művészet és kultúra töltheti be a haladás misszióját, s ezért állandóan figyelmeztetett, hogy kultúránkat és művészetünket mindenekelőtt marxista szemmel kell értékelni, mert vannak olyan kulturális javaink amelyeket korlátolt, szűk látókörű alkotók hoztak létre, s így tanulni lehetünk a múlt romantikus szemléletnek, a nacionalista és egyéb eltévelyedéseknek. Tito mindig kiállt az összes nemzet és nemzetiség kulturális, tudományos és művészeti értékeinek az érvényesüléséért. A kultúrának és a művészetnek a közvéleményformálásban játszott hatalmas szerepét kiemelve Tito hangsúlyozta, hogy „A művészetnek kötődnie kell életünkhöz, a művésznek mint társadalmunk tagjának minden külső hatástól függetlenül hordozójává kell válnia a múlt kedvezőtlen jegyeitől megszabadult művelődési törekvéseknek”.

Tito a forradalom minden időszakában szem előtt tartotta, hogy mi lesz a következő, az újabb demokratikus lépés. A kiharcolt fegyveres győzelmet követően Tito a marxizmus klasszikusainak és a népfelszabadító háború gyakorlati tapasztalatainak az alapján azonnal foglalkozni kezdett azzal, hogy a mi szocialista társadalmi viszonyink között hogyan lehetne fejleszteni az öngazgatást, a szocializmust, aminek építői és hordozói az öngazgatási alapon megszervezett munkásosztály, a dolgozók és a polgárok. „Az új, öngazgatáson alapuló intézményes formák fejlesztésekor — mondta Tito — állandóan szem előtt kell tartani, hogy a munkásosztály forradalmi harcának az ember a lényege és célja. A munkásosztály harcának az emberibb, a jobb és humánusabb viszonyokért, az emberért mint szabad termelőért és alkotóért folytatott küzdelem a végcélja és értelme.”

A munkásosztály hatalmáról szóló marxista tanítás lényegében gyökerező öngazgatás kezdeti formái a párizsi kommün tényleges forradalmi társadalmi praxisában és a Szovjetunió szocializmust építő lenini évei szovjetjeinek a gyakorlatában valósult meg. Tito elvtárs gyakorta említette, hogy az öngazgatás nem a mi korszakalkotó találmányunk, nem valamiféle új kísérlet a szocializmus építésének útján, hisz lényege elméletileg a marxi, engelsi és lenini tanításban gyökerezik és igen fontos szerepet játszik a társadalom termelési viszonyainak a megváltoztatásá-

ban). Az öngazgatás azonban szorosan kötődik Tito forradalmi művéhez. Hatalmas jelentőségű, hisz a történelem úttörő kezdeményezése, kihívás és ösztönzés a modern világ társadalmi-gazdasági viszonyainak a megváltoztatására, s ezért is szállka a kapitalisták és a munkásosztály feletti hatalmat gyakorlók szemében.

A megszállók és a hazaárulók elleni harc első sikereit követően a Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt felszabadított területeken hozzalátott a néphatalommal és a nép öngazgatásával kapcsolatos elgondolás valóra váltásához, 1942 folyamán pedig a fočai, majd később a szeptemberi előírások meghatározzák a népfelszabadító bizottságok megválasztásának módját, összetételét, utasításokat tartalmaznak azok munkájához és feladataihoz. Az előírások lényegéből világosan kitűnik a népfelszabadító bizottságoknak mint a néphatalom szervezeti formáinak a jellege. A Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakának a határozatai, amelyek szövetségi demokratikus alapra helyezték Jugoszlávia jövőjét, szintén a dolgozók és a nép öngazgatásán alapultak.

A felszabadulást követően ezeken az alapokon jött létre az első Népbizottságokról szóló általános törvény, majd a vállalatok munkások általi igazgatásáról szóló törvény, az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény, amely hosszú távon és közvetlenül jelöli ki a szocialista öngazgatás továbbfejlődését, azaz a szocializmusnak mint világtörténelmi folyamatnak és a jugoszláv munkásosztálynak, nemzeteknek és nemzetiségeink tartós irányvételének legvitálisabb jellegét.

Tito zsenialitása a munkásosztály törekvéseinek elméleti és gyakorlati tevékenysége minden időszakában mozgalmunk osztályjellegét fejezte ki. Tito tudatában volt, hogy a munkásosztály, a dolgozó, a polgár csak az öngazgatási alapon társított munka szervezett társadalmában, a termelőeszközök társadalmi tulajdonán és a társadalmi jellegű jövedelmen alapuló öngazgatásban mint szerves társadalmi viszonyban valósíthatja meg a küldöttrendszer útján az össztársadalmi ügyek feletti közvetlen hatalmát. Titónak a társadalmi folyamatokkal kapcsolatos megfigyelései elméleti mélységüket, világosságukat és áttekinthetőségüket tekintve egyedülállóak a marxizmus újabb kori történetében.

A marxizmus tanításából kiindulva Tito úgy értelmezte, hogy az állam elhalási folyamatát nem lehet a jövőre bízni, hanem azonnal hozzá kell látni. Az állami tulajdont a közvetlen termelők irányítása alatt társadalmivá kell tenni, és olyan új szocialista társadalmi viszonyokat kell létrehozni, amelyek a munkásosztály, a dolgozók és a polgárok hatalmán alapulnak. Tudatában volt, hogy csak így fejeződhet ki legteljesebben a szocializmus humanista elgondolása, amelyben a dolgozónak mint a javak megteremtőjének mind a termelés, mind az elosztás, mind pedig a társadalomigazgatás egészének alanyává kell válnia.

Tito öngazgatáselméletének dialektikus jellege szocialista forradalmunk átfogó dialektikus jellegéből következett és állandóan abban a törekvésben jutott kifejezésre, hogy a szocialista öngazgatás fejlődésének minden

további lépésével elméletileg lehetővé válik, hogy nyíltan és alkotó módon elemezzék és — ha szükség mutatkozik — elemezzük és bíráljuk az egész társadalmi átalakulás megtett szakaszát. Titónak a fogyasztékoságokat és az öngazgatástól idegen magatartást ért bírálata mindig helyénvaló volt és felgyorsította a szocialista demokrácia politikai rendszerének kiépítését, fejlesztette intézményeinek munkamódszerét és tartalmát, s ily módon megfelelő feltételek jöttek létre a munkásosztálynak és a dolgozóknak az egész társadalomra érvényes politikai döntéseihez, valamint hogy a rendszer összes intézménye az embert szolgálja. Tito öngazgatási elgondolása és annak alkotójellegű gyakorlati kidolgozása mindig tevékenységre ösztönöz jelenünkben és jövőnkben.

Tito gyakran hangsúlyozta, hogy a szocializmus ádáz ellensége a bürokratizmus. Elmondta, hogy „akár a polip, megszámlálhatatlan karjával akadályozza a helyes és gyors fejlődést”. A politikai viszonyok elbürokratizálódása mindig a társadalmi-gazdasági viszonyok terén megerősödő etatizmus következménye, amiből az emberek feletti bürokratizmus, uralkodás, a hierarchia és erőszak következik. A sztálinizmus elég szemléletes és beszédes példája volt ennek.

Bár viszonylag gyorsan túlhaladtuk azokat a törekvéseket, hogy nálunk is állami ellenőrzés alatt maradjon az összes társadalmi folyamat, mégis amikor komolyabban hozzáláttunk a szocialista öngazgatási viszony kiépítéséhez, Tito elvtárs állandóan hangsúlyozta, hogy a bürokratikus és technokrata erők az új körülmények között is igyekeznek megőrizni saját pozíciójukat. Tito szerint ezek mindig abban látják lehetőségüket, amikor mi formálisan viszonyulunk az öngazgatású demokratikus rendszer elveihez és amikor a Kommunista Szövetség a többi szervezett szocialista erővel karöltve nem valósítja meg teljes egészében társadalmi szerepét. Ezért Tito elvtárs a kollektív munkával és felelősséggel kapcsolatos elgondolását, amely a szocialista öngazgatás lényegét képezi, is ebből a kérdésből vezette le. Ez Titónak a párton belüli demokratikus viszonyok kiépítéséről és a szocialista öngazgatáson alapuló társadalom általános demokratikus fejlődéséről való állandó gondoskodásának az eredménye.

Elvtársnők és elvtársak!

A szocialista öngazgatásból nőttek ki és nőnek ki a szocialista demokrácia új jellegzetességei. Ezek közé tartozik Titónak a felfegyverzett néppel kapcsolatos marxi elgondolása. Tito elvtárs már 1941 márciusában hangsúlyozta, hogy „a népfelszabadító háború és forradalom stratégiájának lényege az lesz, hogy a megszálló elleni küzdelmet a legszélesebb néprétegek — Jugoszlávia minden nemzete és nemzetisége folytatja majd, hisz ez az ő ügyük”.

Tito elvtárs a háború alatt, de azt követően is állandóan hangsúlyozta, hogy a védelem a dolgozók, a munkásosztály, hazánk nemzeteinek és nemzetiségeinek közvetlen érdeke, és hogy továbbfejlődésének középpont-

jában a dolgozó ember és annak a szocialista forradalom védelmében való aktív részvételi joga és kötelessége kell hogy álljon.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség X. kongresszusán Tito elvtárs a következőket mondta: „Általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerünk kettős szereppel bír: megakadályozza az agresszió szándékát és általános védelmi háborút folytat, ha arra kényszerülünk. Ezek szerint általános honvédelmünk a béke eszköze.”

Az általános honvédelmet és társadalmi önvédelmet tehát a továbbiakban is úgy kell fejlesztenünk, hogy minden dolgozó és polgár, nők és férfiak — kezdve a pioniroktól a legidősebbekig — meg legyenek szervezve, fel legyenek készítve, ápolják és óvják a szocialista forradalom hagyományait, oltalmazzák az ország függetlenségét és területi épségét a külső és belső ellenség minden esedékes kísérletétől és támadásától.

Tito elvtárs ugyanis a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács második ülészakán kimondta: „Bátran állíthatom, hogy hadsereget létrehozni ilyen körülmények között, amilyenek között a mienket megteremtettük, egyedülálló példa a történelemben”, ezért most elmondhatjuk, hogy az elméletileg és gyakorlatilag Tito által megalapozott általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszerünk — amelyet eddig építettünk és a jövőben is tovább építünk, erősítünk és gazdagítunk — valójában a védelem új és sajátos rendszere, amely kifejezi a szocialista öngazgatású társadalom kiépítésében járt utunk sajátosságait és szocialista öngazgatási rendszerünk alkotórésze.

Az általános honvédelmi és társadalmi önvédelmi rendszer ereje többek között fiatal nemzedékeink erején és állásfoglalásán alapul. Tito elvtárs ugyanis egész forradalmi útján szem előtt tartotta és szorgalmazta az ifjúság körében kifejtett tevékenységet, állandóan a jövőt vallatta és a haladás új utait kutatta. Titónak az ifjúsághoz való viszonyát a fiatal nemzedékbe, az alkotó erejébe és készségébe vetett hit és bizalom jellemezte, mint ahogyan az ifjúság is mindig határtalan bizalmat, kivételes szeretetet és odaadást tanúsított Tito elvtárs és eszméje iránt.

Ifjúságunk a felkelés első napjaitól kezdve olyan nagy és példás hősiességet tanúsított, hogy Tito elvtárs Jugoszlávia fiataljainak az 1942-ben megtartott első kongresszusán kiemelhette: „A Jugoszláv Kommunista Párt az ifjúságban mindig a testvériség és egység hordozóját látta és ebben nem csalódott”, a II. kongresszuson pedig az alábbi jól ismert gondolatával fordult a fiatalokhoz: „Amelyik népnek ilyen ifjúsága van, az ne féljen a jövőtől.” Ezt a viszonyt és a fiatal nemzedékek alkotásra ösztönzését Tito elvtárs forradalmi fejlődésünk minden szakaszában következetesen fejlesztette. Az ifjúság kérdését nem a politikai párt mellékes ügyének tekintette, hanem számára az összes akció és történés középpontjában állt. Ugyanis mélyen meg volt győződve, hogy a fiatalok folytatják a forradalom folytonosságát és teljes felelősséget vállalnak továbbfejlesztéséért. Titónak a fiatalokhoz intézett üzenetei mindig szívélyesek és serkentők voltak, utat mutattak az életben és küzdelemben. A

titói „előre” mindannyiunkra vonatkozott, de mindenekelőtt a fiatalokra, azok fejlődésére, a munkafeladatok teljesítésére és a jobb élet kialakítására.

Tito hatalmas alkotó erővel, bátorsággal, forradalmi kitartással harcolt a békéért, a népek és az államok függetlenségéért és egyenjogúságáért, az igazságos és szabad új világért. Az elmaradott és reakciós erőkkel szemben rendületlenül hitt az értelemben és számos államférfit befolyásolt a nemzetközi problémák megközelítésében.

Hazánk függetlenségének a védelmében Tito számára mindig az egység képezte a kiindulópontot. Tito már 1936-ban a Proleterben hangsúlyozta: „A háború és a faszizmus pokoli erőinek a veszélye előtt mindannyian a béke és az emberiség jólétének a közös védelmére törekszünk.” Tito már a népfelszabadító háború idején is azt hirdeti: minden népnek elidegeníthetetlen joga, hogy szabad legyen és önmaga döntsön a sorsáról, hogy egyenjogú legyen az összes többi szövetségünkkel. Ez az irányvétel megerősítette elhatározásunkat, hogy szembeszálljunk az összes külső diktátummal és a Jugoszlávia felosztását célzó tervekkel. Népfelszabadító háborúnkból és szocialista forradalmunkból így következtek és következnek független, el nem kötelezett külpolitikánk céljai és elvei.

Titónak szilárd meggyőződése volt, hogy egy szocialista ország külpolitikája nem indulhat ki pillanatnyi érdekekből, hanem belső szocialista és demokratikus lényegét, valamint a korszerű viszonyok és a világban végbemenő változások lényegét kell, hogy kifejezze, ezért erős hatást gyakorolt a nemzetközi változásokra; a békés, aktív egymás mellett élés, a népek és az országok közötti konstruktív és sokoldalú együttműködésért folyó harc hordozójává vált. Tito már 1950-ben hangsúlyozta: „A külpolitikai kérdések nem egy rövid időszak kérdései. Ezek történelmi kérdések a számunkra, hisz egy olyan szocialista országra vonatkoznak, amelyek alkotótevékenységének teljes forradalmi lendületében, az új társadalom, a jobb és a szerencsésebb jövő megteremtésének állapotában él. A következetes elvszerűség előbb-utóbb gazdagon megjutalmazza azt, aki állandóan tartja magát hozzá. Minden más lépés és álláspont szörnyen megbosszulná magát.” Titónak ezekhez a jelmondataihoz tartjuk magunkat.

Tito elvtárs a világban végbemenő változásokat elemezve az el nem kötelezett országok belgrádi értekezletén kidolgozta az elnemkötelezettség politikájának irányelveit, valamint kifejezte szilárd meggyőződését, hogy ennek ereje és szerepe állandóan növekedni fog a világban, hisz az elnemkötelezettség a népek létérdekeit és közös szükségleteit fejezi ki.

Tito kitartó építő munkája és az elnemkötelezettség mozgalmának a megszilárdításához és növeléséhez való óriási hozzájárulása ismeretes és világszerte méltányolt. Az elnemkötelezettség politikája az ő úttörő tevékenységének köszönhetően érvényesült ilyen mértékben és vállt a békéért, a biztonságért és az új nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok kiépítéséért folyó küzdelem reális erejévé. Olyan haladó erő, amely

alapjaiban rombolja le az igazságtalan nemzetközi viszonyokat és feltételeket teremt az egyenjogúság és az igazság kiépítéséhez. Az a számos nehézség, nyomás és megpróbáltatás, amellyel e mozgalom szemben találta magát, sohasem hatott Tito és a mi irányvételünkre, nem okozott gyanakvást, zavart és ingadozást. Ellenkezőleg, Jugoszlávia és Tito elvtárs még nagyobb erővel és határozottsággal küzdött a mozgalom egységének megerősítéséért, annak igazi elveiért, tömbellenes irányvételének és akcióegységének az erősítéséért. Tito ezeknek a változásoknak és útkezeseknek az értékelésekor mindig reális és optimista volt. A világban végbemenő változások és ellentétek, valamint az adott társadalmi és történelmi feltételek átfogó elemzése alapján rámutatott az ellentétek túlhaladási módjára és hozzájárult az egységes platform kialakításához, amely közös érdekeinket és céljainkat fejezi ki. A havannai értekezlet előtt Tito figyelmeztetett, hogy egy pillanatra sem téveszthetjük szem elől e mozgalomnak mint a békéért, a függetlenségért, az egyenjogúságért, a gazdasági fejlődésért és a társadalmi haladásért folyó küzdelemnek a történelmi küldetését.

Jugoszlávia számára az elnemekötelezettség a nemzetközi viszonyok minden területén tartós és egységes alapot képez. Szorosan összefonódott hazánk egész társadalmával, a szocialista öngazgatás rendszerével nemzeteink és nemzetiségeink egyenjogúságú és közösségi viszonyaival mint jelenünk és jövőnk alapvető értékeivel és irányvételével.

Elvtársnők és elvtársak!

Tito elvtárs forradalmi arculata elválaszthatatlan emberi arculatától. A személyiségét átható humanizmussal telítődött forradalmi tevékenysége is. Tito a forradalmár nem választható el az embertől. Az emberek, a barátai, a munkatársai, az ifjúság, a harcostársai, a felszabadító háború harcosai, a szabadságért, az emberi méltóságért világszerte türelmesen küzdő népek iránti szeretetét mindenütt, minden cselekedetében kinyilvánította.

A szabadság, az emberi méltóság, az emberiség rabságtól, kizsákmányolástól és megaláztatástól való megszabadításának az a bátor harcosa a békeszerető és a haladó emberiség szimbólumává vált. Még ellenségei is csodálták. Az emberek és a népek méltóságának a tiszteletben tartása alapján igazságosabb világviszonyokat épített, s ezért becsülte az egész világ. A havannai értekezlet alapokmánya csak egy része annak a szeretetnek, tiszteletnek és elismerésnek, amiben a világ részesítette Titót.

Ennek a valamikor elmaradott és megosztott országnak a nemzetei és nemzetiségei — amelyeket Tito zsenialitása szabadított meg, egyesített és fejlesztett —, munkásosztályunk, ifjúságunk és harcosaink mindent neki köszönhetnek. A szabad és megbékélt emberek azért az útért adóznak neki elismeréssel, amelyen megállás és kishitőség nélkül tovább haladnak alkotó lehetőségeik kibontakoztatásában.

A Titónak tett fogadalmunk nem más mint a forradalmi hagyományok, a hősi mű iránti fogadalmunk. Most, amikor már fizikailag nincs

többé közöttünk Josip Broz Tito, még nagyobb felelősséggel kell dolgoz-
nunk és küzdenünk. Hisz eddig valahányszor elmulasztottunk valamit
vagy tévedtünk, Tito mindig figyelmeztetett bennünket, az ő szavai tö-
mörítettek, egyesítettek és buzdítottak bennünket.

A Tito iránti tiszteletünk a nemzeteink és nemzetiségeink közötti ko-
hézió erősítésében, a munkásosztály és a dolgozók hatalmának erősítésé-
ben, a belbiztonság és a védelmi képesség fejlesztésében jut majd kifeje-
zésre. Ellenszegülünk mindazokkal, akik megkísérlik megingatni forrad-
almunk posztulátumait — a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság
szabadságát, testvériségét, egységét, nemzeti egyenjogúságát, szocia-
lista öngazgatását, el nem kötelezett külpolitikáját, és önvédelmi rend-
szerét.

Új és összetett küzdelem előtt állunk, amelyet ugyanúgy kell folytat-
nunk, mint ahogyan Tito vezetésével következetesen és megalkuvás
nélkül fejlesztettük és védtük szocialista forradalmunk hagyományait. A
soron levő harcokban is Tito elvtárs példájából és műveiből merítünk for-
radalmi energiát. Ez a mi emberi, hazafias, etikai és érzelmi kapcsola-
tunk Titóval. Nyugodtan, méltóságteljesen, de energikusan folytatjuk az
emberért és annak boldogulásáért folytatott titói küzdelmet. Fizikai, erkölcsi és szellemi erőnket olyan tevékenységre irányítjuk, amely majd
beigazolja, hogy következetes folytatói vagyunk Tito forradalmi erőfe-
szítéseinek és művének, hogy testvériséget hirdetünk az emberek és a
népek között.

„Tito elvtársunknak megfogadjuk, hogy a végsőig harcolunk” —
hallottuk harcosainktól 1941-ben, ugyanezt énekeltük 1945-ben, 1948-
ban és 1966-ban, s továbbra is ezt énekeljük, hisz tudjuk, hogy milyen
áldozatot fizettünk szabadságunkért.

Tito örökre élni fog szívünkben és emlékünkből, harcunkban, gondo-
latainkban, a haladás eszméiben, a munkásosztályban, a pártban, a fia-
tal nemzedékekben, Jugoszlávia nemzeteinek és nemzetiségeinek az öngaz-
gatásában, a testvériségben és egységben, az emberiség haladó erőinek
soraiban, a világ jelenlegi és jövőbeli millióinak a haladásáért folytatott
küzdelmében. Ezért most is azt üzenjük mindazoknak, akik reakciós ter-
veket szőnek és politikai fordulatra várnak hazánkban, akik nem szeretik,
mert szabadságszerető, független és el nem kötelezett, akik rossz-
indulatú rágalmatokat terjesztenek rólunk és a jövőnkéről, hogy szilárdan
kitartunk Tito hatalmas forradalmi és humanista útján.

A Bosznia-Hercegovina-i Kommunisták Szövetsége továbbra is mindent
megtesz, hogy alkotó módon járuljon hozzá az alkotmányon és a Kom-
munista Szövetség kongresszusi határozatainak alapuló föderatív közössé-
günk kiépítéséhez és erősítéséhez. Titó példája és üzenete alapján —
amely beépült öngazgatási megoldásainkba — állandóan a szövetségi
rendszer intézményeinek fejlesztését szorgalmazzuk, amelyek munkájuk
tartalmával és módszerével, összetételükkel biztosítják minden szocia-
lista köztársaság és autonóm tartomány egyenjogúságát és egységét. Küz-

deni fogunk közösségünk minden részének a dinamikus és egybehangolt fejlődéséért; a testvériség-egység és szocialista közösség szilárd kapcsolataért, hisz ez vezérel bennünket forradalmi hagyományaink ápolásában és megvédésében. Titónak a kollektív munkával és felelősséggel kapcsolatos kezdeményezését szilárdan beépítjük gyakorlatunkba, hisz ez képezi a szocialista öngazgatás, a munkásosztály és a dolgozók hatalmának biztosítékát a jövőbe vezető utat.

Titót, a földgolyó minden embere, fehérek, feketék és sárgák tisztelik, szeretik, értékelik és kedvelik. Mindenütt egyaránt örültek neki és becsülték, egyaránt tisztelték. Tito, a jövőbeli küzdelmeink és életünk irányadója és útmutatója, a haladás barikádjain magasra tartott zászlóval szilárdan áll, jövőbe vetett tekintete kifejezi mindazok törekvését, akik századokon át küzdöttek haladásért, s lehetővé teszik, hogy mindig a maguk urai legyenek. Tito neve az erő és szabadságszeretet legendájaként hangzik el a világ térségeiben. Tündöklik az összes megalázottért és leigázottért, minden haladó és becsületes emberért, aki a jelenlegi nemzetközi viszonyok, válság és versengés közepette békét követel és a saját gazdasági, kulturális és általános emberi felszabadulását sürgeti. Tito személységében, hatalmas szívében, amely nemcsak velünk együtt és értünk dobbant, hanem másokért, az összes eljövendő nemzedékért, egy nagy ember kiváló tulajdonságai ötvöződnek.

Az események drámai menete sohasem ingatta meg Josip Broz Titót a haladásért folytatott humanista küzdelmében. Az élet folyamatában szilárdan áll és művével lekötölte a világot. Aki nem képes felfogni hazai és nemzetközi viszonylatokban ennek a történelmi jelentőségét, az valójában képtelen felfogni hogy mi történik ma és mi lesz holnap.

Tito mi vagyunk, mind a szocialista öngazgatásért, a testvériség és egység állandó erősítéséért, mind pedig az ő útján való állandó előrehaladásért folytatott döntő küzdelemben. Mindenünket Titónak és a pártnak köszönhetjük. Magába foglalja mindazt, aminek alapján a jövő nemzedékek felismernek bennünket. Most büszkén és bátran tekintünk Tito művére — a mi művünkre, büszkén hallgatjuk Tito útmutató szavainak érces csengését. Készek vagyunk büszkén és határozottan követni őket és következetesen folytatni mindazt, amit örökké Tito korának hívnak és akként emlegetnek.

Örök dicsőség és köszönet Josip Broz Titónak!

Nikola Stojanovićnak, a Bosznia-Hercegovina-i Kommunista Szövetség Központi Bizottsága elnökének, Bosznia-Hercegovina Szocialista Köztársaság szerveinek és társadalmi-politikai szervezeteinek gyászülésén mondott búcsúbeszéde.
Szarajevó, 1980. május 7.

Fordította: *Garai László*